

Práce s cíli v českém jazyce (tematický celek hláskosloví)

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Pavla Štěpánová

Název školy, na níž autor působí: Základní škola, Praha 4

II. Kontext:

Cílová skupina: žáci 6. ročníku

Předmět, v němž byla technika realizována: český jazyk a literatura

Další relevantní informace: Systematickou práci s cíli v hodinách patřících do tematického celku *hláskosloví* jsem realizovala v 6. A, kde je 25 žáků (13 dívek, 12 chlapců). Výuka probíhala na začátku prvního pololetí, kdy se žáci seznamovali s prostředím a stylem výuky na 2. stupni. Třída spolupracuje, je přemýšlivá, komunikativní. Navštěvují ji 4 žáci s podpůrnými opatřeními (dyslexie, dysortografie, dyskalkulie).

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

S cíli týkajícími se *hláskosloví* (viz příloha 1) jsme začali pracovat druhou hodinu po zahájení tohoto tematického celku a systematicky jsme je využívali až do ukončení tématu *hláskosloví*, celkem čtyři vyučovací hodiny.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Výuka českého jazyka v mnoha oblastech navazuje na učivo 1. stupně a především v 6. ročníku je třeba zjistit, co žáci umějí a na jaké úrovni. Z tohoto důvodu jsem vytvořila seznam cílů pro téma *hláskoslovi* (viz příloha 1), s nímž jsme v hodinách systematicky pracovali. Žákům jsem list rozdala až druhou hodinu po zahájení tohoto tematického celku, protože jsem ho dříve nestihla dokončit.

Nejprve jsme pracovali metodou I.N.S.E.R.T.¹ Žáci si přečetli seznam cílů a měli u každého z nich zapsat jednu ze tří značek:

- fajku (✓) pro cíle, o nichž si myslí, že je zvládají – rozumějí jim;
- otazník (?) pro cíle, o nichž slyšeli, ale nejsou si jistí, zda jim přesně rozumějí;
- křížek (x) pro cíle, kterým nerozumějí, nevědí, co znamenají.

Nejprve jsem se žáků ptala, u kterých cílů napsali křížek. Tímto jsem ověřovala, zda žáci seznam opravdu četli a vyplnili poctivě. Všichni totiž měli mít křížek u cíle č. 6 a pravděpodobně i u č. 7 a 8. Překvapivé bylo, že někteří žáci udělali automaticky fajfku opravdu všude. Na otázku, zda rozumějí cíli č. 6 (*spodoba znělosti*), nedokázali odpovědět. A na otázku, proč tedy tento cíl „odfajfkovali“, odpovídali *nevím*. Vyjasnili jsme si tedy, že není nic špatného přiznat, že něco nevíme.

Následně jsem se ptala, u kterého cíle měli žáci otazník. Zde se přihlásilo jen pár žáků, nejčastěji s cílem č. 5 (*odůvodnění změny psané podoby slova a jeho výslovnosti*) – žáci si nebyli jistí, co to znamená. Poprosila jsem tedy ty, kteří zde měli fajfku, aby cíl vysvětlili, což se podařilo.

Se seznamem cílů jsme pak pracovali každou následující hodinu. Na vynechaná místa jsme si psali povinný zápis u nového učiva, aby ho měli žáci k dispozici i v následujících ročnících.

¹ Metoda podrobně popsána např. zde: <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/insert> nebo STEELE, Jeannie L. et al. Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka II, Rozvíjíme kritické myšlení. Praha: Kritické myšlení, 2007.

Mimoto si žáci mohli samostatně a podle uvážení k cílům dopsat více konkrétních příkladů, např. těžších slov, v nichž během procvičování v hodinách chybovali. Někteří toho opravdu využili.

V průběhu, případně v závěru jednotlivých hodin jsem se žáků vždy ptala, který cíl aktuálně plníme. Žáci také mohli změnit značku, např. otazník/křížek za fajfku, fajfku za křížek apod. Bohužel jsem to však příliš nezdůrazňovala a nerefletovala, takže toho žáci příliš nevyužívali. Ukázky žákovských prací viz přílohy 2a–d.²

Reflexe učitele

Jak jsem již psala výše, ideální by bylo pracovat s cíli od samého začátku tematického celku. I když jsem však list žákům rozdala později, nakonec to ničemu nevadilo, žáci alespoň označili odpovídajícím způsobem cíl u učiva, které jsme již probrali.

Cíle mi výrazně pomohly v tom, že jsem si udělala rychlou představu, co se žáci na prvním stupni učili a co si rámcově pamatují. Také mi pomohly v lepším zaměření hodin tak, aby opravdu odpovídaly závěrečným výstupům definovaným v učebním plánu.

Reflexe žáků

Žáci ocenili především to, že přehledně viděli, co se naučili, a věděli, co by měli umět.

Zajímavé byly i jejich bezprostřední reakce při seznámení s cíli: *jo tohle jsme dělali ve 4. ročníku; na tohle si pamatuju; jo to bych měl umět; to jsme dělali, ale vůbec nevím, co to je* apod.

Žáci se také snadněji orientovali v hodině, uvědomili si, která aktivita se vztahuje ke kterému cíli a celkově jim výuka dávala větší smysl.

² Žáci mají ve svých listech nesprávné symboly pro samohlásky a souhlásky. Pro samohlásku má být kolečko a pro souhlásku křížek.

Doporučení při využití v praxi

Mezi cíle je dobré zařadit nějaký, který obsahuje nové učivo, které žáci neznají. Pokud u něho udělají křížek, ověříme tím, že žáci cíle opravdu četli. Navíc neznámý cíl může působit i jako motivace.

Při reflexi metody I.N.S.E.R.T je možné pro zjištění žákovských odpovědí využít např. mazací tabulky, ukazování na prstech apod. Také není nutné zjišťovat, jaký symbol žáci napsali u každého cíle, zejména pokud je jich více. Ke každému cíli se totiž v nějaké následující hodině dostaneme. Je tedy možné se žáků zeptat na symbol až ve chvíli, kdy na daný cíl přijde řada.

Žáci by měli mít zavedené portfolio, kam si zakládají materiály. Toto je totiž příklad pracovního listu, s nímž budou žáci pracovat po několik hodin.

List s cíli je dobré využívat i ve vyšších ročnících, kdy se učivo o hláskosloví opakuje. Žáci si tak mohou mj. ověřit, zda rozumějí svým zápisům.

Podobný pracovní list lze vytvořit pro jakýkoli jiný tematický celek, k němuž se chceme systematicky vracet. List může zároveň sloužit jako přehled učiva, které by žáci měli znát.

Během reflexe na konci hodiny je dobré žáky upozornit, že mohou změnit některou ze značek u cílů, pokud se jejich (ne)porozumění někam posunulo. Je zásadní, aby původní značky žáci negumovali nebo nepřeskrtovali, ale ponechali je v pracovním listu. Nové značky je pak třeba zapsat ideálně jinou barvou. Také je důležité tyto změny reflektovat a ptát se žáků, kdo značku změnil a proč. Může se totiž stát, že ji někdo změní oběma směry (fajfku na otazník/křížek, otazník/křížek na fajfku), což je signifikantní informace pro učitele.

IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení:

Příloha 1: Cíle – hláskosloví

Přílohy 2a–d: Ukázka práce žáků

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

